

D·N
25/5 1947

Kulturkamp?

I religiösa och kyrkliga publikationer påstås stundom att en "kulturkamp" skulle stå för dörren eller rent av vara igångsatt i vårt land. Om ordet kulturkamp användes i sin övliga bemärkelse, är påståendet uppenbart oriktigt. Det är och kan hos oss icke vara fråga om att begagna statens maktmedel mot religiösa institutioner, såsom i Tyskland på 1870-talet, i Frankrike vid sekel-skiftet och, på ett ojämförligt hårdare sätt, i Ryssland under kommunismens första tid eller i Tyskland under nazismen. Varje försök att inkräkta på kyrkosamfundens eller läroornas frihet är de demokratiska svenska partierna främmande; denna frihet framstår tvärtom som ett av de mest oomtvistliga värdena i vårt samhälle. Den mån reformer krävs är det i anslutning till religionsfrihetens grundsats, vare sig man begär konfessionslös skolundervisning, fritt utträde ur statskyrkan eller till äventyrs statskyrkans totala avskaffande. Det bör framhållas att det sistnämnda kravet tidigare vunnit stark anslutning icke blott bland de frireligiösa, utan också inom statskyrkan; för närvarande saknar denna tanke inom alla riktningar större aktualitet.

När det talas om kulturkamp lär man likväl i regel begagna uttrycket i en överflyttad eller starkt förtunnad betydelse. Vad som avses är framför allt den allmänna kritik av kyrkliga förhållanden och religiösa dogmer som på vissa håll framföres. Varje anmärkning uppfattas som ett uttryck för ovilja eller som en ansats till förföljelse. Ingen rörelse är i detta hänseende så ömtålig som den religiösa. Delvis beror detta säkerligen på att föreställningen om en stridande kyrka och en förföljd religion har en viss prestige och därför omhuldats; den erinrar om den ärorika tid då kristendomen kämpade för sin existens. Därför kan man få höra även allvarliga och sympatiska kristna besvara en hov-

sam kritik med tal om flykt till katakomberna.

Men orsakerna är också mera reella och förstälige. En ironisk och hänfull ton blir mera sårande än eljest då den används som vapen mot religiösa åskådningar. Den djupt religiöse fattar sin tro som en intimt personlig angelägenhet och känner därför ett angrepp av denna art som en kränkning. Den irreligiöse har icke blicken öppen för detta; själv tar han även bittra attacker mot den egna åsikten med ro — ateismen innebär icke på samma sätt som tron ett personligt engagemang — och han begagnar samma diskussionsmetoder som är vanliga: exempelvis i den politiska fejden. Detta blir så mycket naturligare som de irreligiösa icke respekteras på kristet håll; här talas ständigt om ateismens ytlighet, tomhet och billighet, som om inte tron, likaväl som tron, kunde framspringa ur en stark spänning mellan rationellt tänkande och längtan efter metafysisk förankring. Även om en viss återhållsamhet främst bör anbefallas åt de irreligiösa — eftersom de andra är de mest ömtåliga — behöver dess värde inom båda de tvistande lägren inskärpas.

Kritiken måste emellertid här som på andra områden vara fri. Kravet på tanke- och debattfrihet var från början väsentligen riktat mot kyrkornas av staten garanterade andliga monopol; den intellektuella granskningen kan inte nu — lika litet som förr — göra halt inför de av kyrkan helgade dogmerna. I den diskussion som här föres och måste föras kan de religiösa med gott samvete begagna vapen som för deras motståndare ter sig otillåtlige. De kan falla tillbaka på tanken att religiositeten är ett anlag som den enskilde har eller inte har — en moderniserad predestinationslära. De kan ställa en antiintellektualistisk skärm mellan sig och kritiken: mot-sägelserna blir paradoxer och får därigenom ett drag av subtilitet, det oförklarade blir outgrundligt och djupsinnigt. I sista hand anlitas den rena pragmatismen: tron är nyttig för lycka och moral och blir därmed en sanning av högre klass.

Trots dessa svårigheter i själva utgångspunkterna borde debatten

kunna föras utan bitterhet. För det stora flertalet kristna är motståndet mot samtidens totalitära rörelser och bekännelsen till en demokratisk-humanitär åskådning en självklarhet. De anser till och med att humanismen är en frukt av kristendomen och utan den inte kan fortleva. Respekten för den personligt präglade åskådningen, för samvetets röst proklamerats, och det ovillkorliga kravet på andlig frihet blir därmed rättfärdigat. På dessa punkter kan kristendom och irreligiös humanism samverka. Och de frågor i vilka man sålunda går samman är så viktiga att icke ens en livlig och öppen debatt bör kunna förinta känslan av tolerans och förståelse.

Författaren

Vilhelm Mobergs

25/5

gårdagsartikel innehöll en rad synpunkter som icke tillräckligt uppmärksammas i den senaste tidens debatt om statsförslag och författarnas ställning. Frågan om rätt för författarna att erhålla ersättning för utlåning av deras böcker genom bibliotek är visserligen komplicerad, men ett nytt försök måste göras att komma fram till en lösning; det är en orimlighet som växer med bibliotekens antal och betydelse att en författare icke skall dra någon som helst ekonomisk fördel av att hans böcker på lånevägen får en stor läsekrets. Att ett statsförslag lätt blir en apparat för spridning av menlös och obetydlig litteratur illustreras förträffligt genom hänvisningen till tryckfrihetspolitiken under krigsåren. Med all säkerhet skulle många av de för frifrihetskänslan mest eggande böcker som då utgavs, bland annat Mobergs egen succésroman, aldrig ha antagits till publicering av ett statligt förlag, medan ett sådant förlag med förtjusning skulle ha publicerat både halvt defäitistiska försvaret av den officiella politiken (modell Vougt) och beskäftigt intetsägande skrifter av s. k. beredskaps-typ. Hårtill kommer att ett statsförslag i realiteten aldrig kommer att på likställighetens grund konkurrera med andra förlag — ty staten eller riktigare de tjänstemän som blir bestämmande riskerar inte sin ekonomi genom ett misslyckande. Ett statsförslag blir och måste bli ett förlag för de välsinnade — den sämsta tänkbara formen av under-stöd åt författare.